

Διαστάσεις της φτώχειας στην περιφέρεια και στους νομούς της Κρήτης: Μία πρώτη προσέγγιση

Διονύσης Μπαλούρδος

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών

Περίγραμμα της εισήγησης

1. Θα παρουσιάσουμε τις **βασικές διαστάσεις** του φαινομένου της φτώχειας (θεωρητικά υποδείγματα, ορισμοί και δείκτες).
2. Η περιγραφή θα γίνει μέσα από παρουσιάσεις με απλές προσεγγίσεις και δείκτες
3. Εστίαση σε επιλεγμένες ομάδες πληθυσμού, υπό τον περιορισμό των διαθέσιμων στατιστικών στοιχείων

Ερευνητικά ερωτήματα

- Πως ορίζεται η φτώχεια;
- Η οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζεται στη χώρα μας, οδηγεί σε αυξημένα επίπεδα φτώχειας;
- Ποια τα χαρακτηριστικά της φτώχειας στην περιφέρεια και τους νομούς της Κρήτης;
- Ποιοι πληρώνουν το κόστος της ύφεσης στην Κρήτη;

Εννοιολογικές διασαφηνίσεις:

Ορισμός φτώχειας

Απόλυτη και Σχετική Φτώχεια

Εξαιρετικά επιγραμματικά, θα μπορούσαμε να ορίσουμε ως φτωχό ένα άτομο με βιοτικό επίπεδο κάτω από το ελάχιστο όριο διαβίωσης ή κάτω από το μέσο βιοτικό επίπεδο.

Από τον ορισμό αυτό εξάγεται ότι η **φτώχεια μπορεί να είναι φυσική / απόλυτη ή σχετική ή συνδυασμός και των δύο.**

Απόλυτη φτώχεια

Για φυσική ή απόλυτη φτώχεια (*absolute poverty*), μιλάμε όταν ο βαθμός ικανοποίησης σε είδη βασικών αναγκών διατροφής, καθαρού πόσιμου νερού, ενδυμασίας, κατοικίας, φαρμάκων, παιδείας, πολιτισμού κλπ. είναι κάτω από το βιολογικά αναγκαίο όριο διαβίωσης.

Σχετική φτώχεια (για τις χώρες της ΕΕ)

- Ο David Gordon, παραθέτει τον εξής ορισμό για τη φτώχεια όπως τον υιοθέτησε το 1975 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο« (φτωχοί είναι) άτομα ή οικογένειες των οποίων οι πόροι είναι τόσο λίγοι ώστε να εξαιρούνται (τα άτομα ή οικογένειες) ή να βρίσκονται κάτω από ένα ελάχιστο αποδεκτό επίπεδο ζωής στο Κράτος-μέλος στο οποίο ζουν».
- **(Σχετικός ορισμός της φτώχειας: απόκλιση από ένα συνηθισμένο επίπεδο διαβίωσης)**

Σχετική φτώχεια (για τις χώρες της ΕΕ)

Για το **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (1975)** « (φτωχοί είναι) άτομα ή οικογένειες των οποίων οι πόροι είναι τόσο περιορισμένοι ώστε να βρίσκονται κάτω από ένα ελάχιστο αποδεκτό επίπεδο ζωής στο Κράτος-μέλος στο οποίο ζουν».

Η έννοια των «πόρων» ορίζεται ως: «αγαθά, χρηματικό εισόδημα και υπηρεσίες από άλλους ιδιωτικούς πόρους».

Για την **Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1984)**, «ως φτωχοί θεωρούνται πρόσωπα, οικογένειες και κοινωνικές ομάδες εν γένει των οποίων οι διαθέσιμοι πόροι (υλικοί, πολιτισμικοί και κοινωνικοί) είναι τόσο περιορισμένοι ώστε να εξαιρούνται από τον ελάχιστο αποδεκτό τρόπο διαβίωσης στο Κράτος –μέλος στο οποίο ζουν».

Πολυδιάστατη, δυναμική φτώχεια

Ο Narayan (2009) θεωρεί ότι η φτώχεια, από τις αρχές της Δεκαετίας του '90, εξετάζεται μέσα από διεπιστημονικές προσεγγίσεις ως **δυναμικό και πολυδιάστατο φαινόμενο**, ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι οι θεωρούν ότι για την εξέλιξη αυτή καταλυτική ήταν η συμβολή του Amartya Sen (1979, 1985, 1987).

Στην πράξη, δεν μπορεί η φτώχεια να είναι απλά **«μειωμένο πορτοφόλι»**. Θα πρέπει να αναφέρεται και να υπονοείται ένας «πολύπλευρος συνδυασμός στερήσεων και μη ικανοποιηθεισών αναγκών που αποτρέπουν ορισμένα άτομα από τη συμμετοχή στην κοινωνία με τους ίδιους τρόπους που μπορεί και το κάνουν άλλοι» (Alcock, 1997:85).

Χρειάζονται επομένως πιο σύνθετοι και πολυδιάστατοι ορισμοί. ⁹

Ο Aldi Hageaars (1986, 37) ορίζει τη φτώχεια ως:

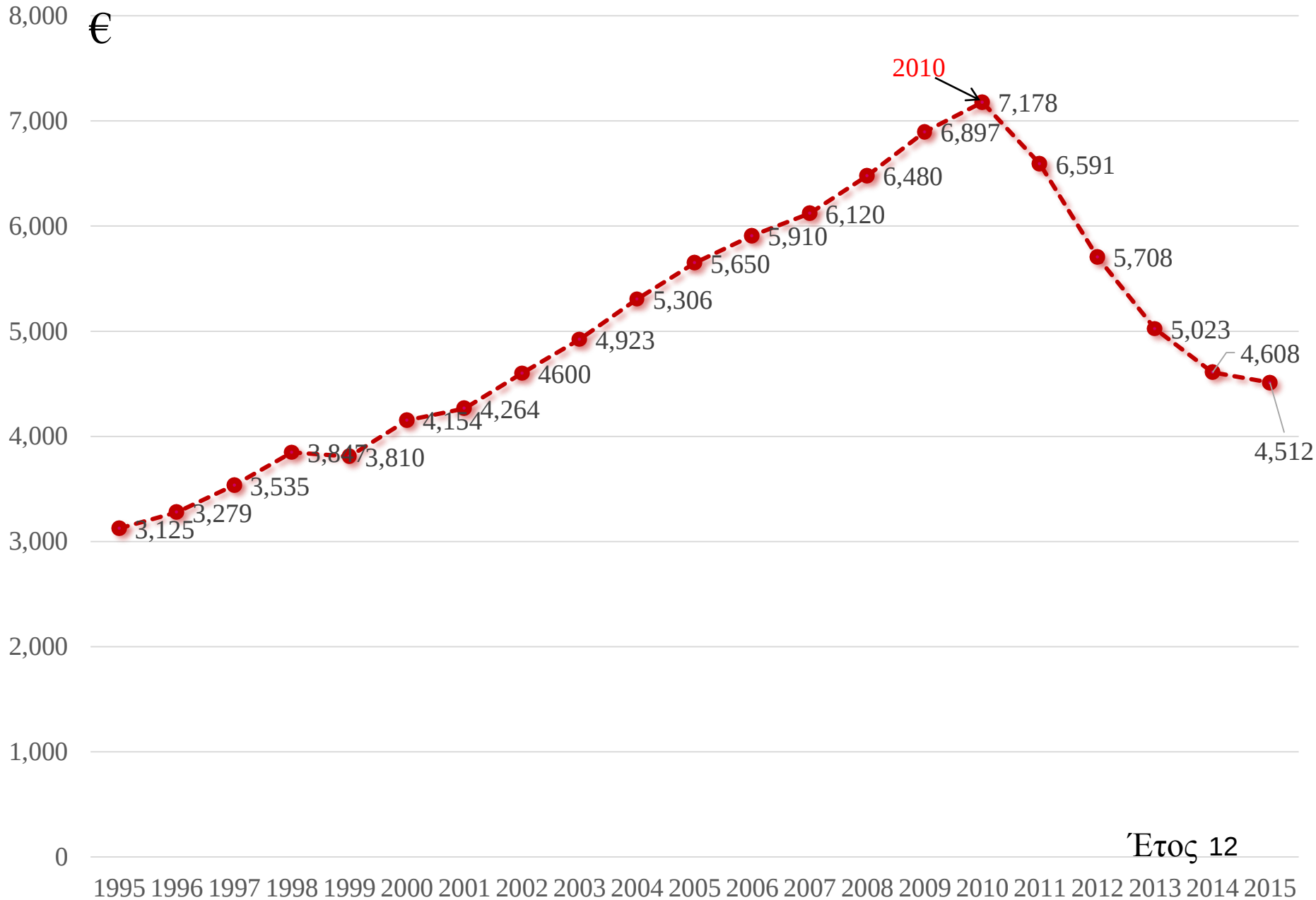
- Έλλειψη μερικών βασικών αγαθών
- Να έχεις λιγότερα από άλλους σε μία κοινωνία
- Να αισθάνεσαι ότι δεν έχει αρκετά για να τα καταφέρεις

Οι ορισμοί αυτοί υπογραμμίζουν τη σχετική φύση της σύγχρονης φτώχειας. **Ένας ελάχιστος αποδεκτός τρόπος εξαρτάται κατά ένα μεγάλο μέρος από τον επικρατούντα τρόπο ζωής στην κοινότητα και από το επίπεδο κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξής του.**

Μεθοδολογία μέτρησης της φτώχειας

- Η γραμμή φτώχειας (το κατώφλι της φτώχειας) υπολογίζεται με τη σχετική έννοια (φτωχός σε σχέση με τους άλλους) και ορίζεται στο 60% του διάμεσου ισοδύναμου συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος του νοικοκυριού, με βάση την τροποποιημένη κλίμακα ισοδυναμίας του ΟΟΣΑ (συντελεστής στάθμισης 1 για τον πρώτο ενήλικα, 0,5 για το δεύτερο ενήλικα και μέλη 14 ετών και άνω και 0,3 για παιδιά 13 ετών και κάτω)

Όριο φτώχειας στην Ελλάδα 1995-2015

Μια επίκαιρη θεωρία για τη φτώχεια στην Ελλάδα

Οικογενειοποίηση της φτώχειας: Το σύνδρομο της Νότιας Ευρώπης

Οι Mingione κ.α. (2002) και Morlicchio (2005), αναφέρονται στο φαινόμενο της **«οικογενειοποίησης»** της φτώχειας σύμφωνα με το οποίο όλη η αστική οικογένεια γίνεται ευάλωτη μέσα από την ανάγκη υποστήριξης ενός συγγενικού της μέλους.

Ο κίνδυνος σε μεγάλο βαθμό μεταφέρεται, ιδιαίτερα όταν υπάρχουν εξαρτώμενα μέλη ή (νεαροί) ενήλικες μακροχρόνια άνεργοι.

Ο κίνδυνος σε μεγάλο βαθμό μεταφέρεται σε οικογένειες, ιδιαίτερα όταν υπάρχουν εξαρτώμενα μέλη ή (νεαροί) ενήλικες μακροχρόνια άνεργοι. Είναι το νότιο ευρωπαϊκό σύνδρομο. Είναι το νότιο ευρωπαϊκό μοντέλο ή σύνδρομο.

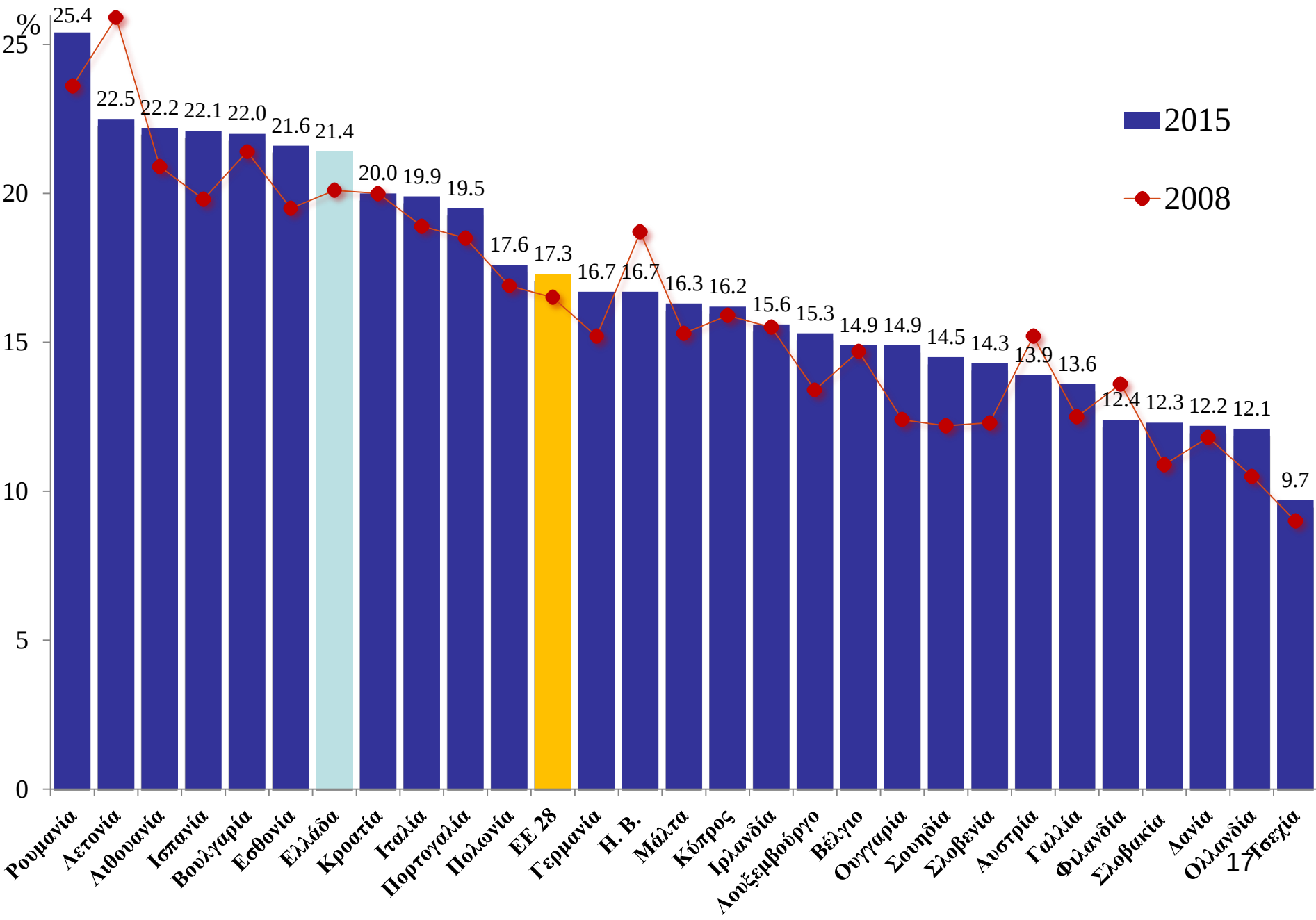
Στη Νότια Ευρώπη και στην Ελλάδα

Οι όποιες δυσκολίες απορροφώνται και οι όποιες εντάσεις επιμερίζονται και σε άλλα μέλη («οικογενειοποίηση» της φτώχειας). Μία οικογένεια μπορεί να υποστηρίζεται από άλλους συγγενείς, να αντιστέκεται στην κατάρρευση όταν πιέζεται από την ανεργία ή/και καταφέρνει να τα βγάξει πέρα αν έχει εργαζόμενους με εξαιρετικά χαμηλά εισοδήματα (εργαζόμενους φτωχούς). Ενδίκό είναι το ότι στην Ελλάδα οι νεαροί ενήλικες ζουν με τους γονείς τους για πολύ μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από ό, τι σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες (Billari κ.ά., 2002. Adsera, 2004). Υψηλά ποσοστά ανεργίας και δυσκολίες στην επίτευξη μια σταθερής δουλειάς, έλλειψη προσιτής κατοικίας, η έλλειψη υποστηρικτικών πολιτικών και ισχυρή οικογενειακοί δεσμοί είναι μερικοί από τους παράγοντες που πιθανά οδηγούν το λεγόμενο ‘σύνδρομο της καθυστέρησης’.

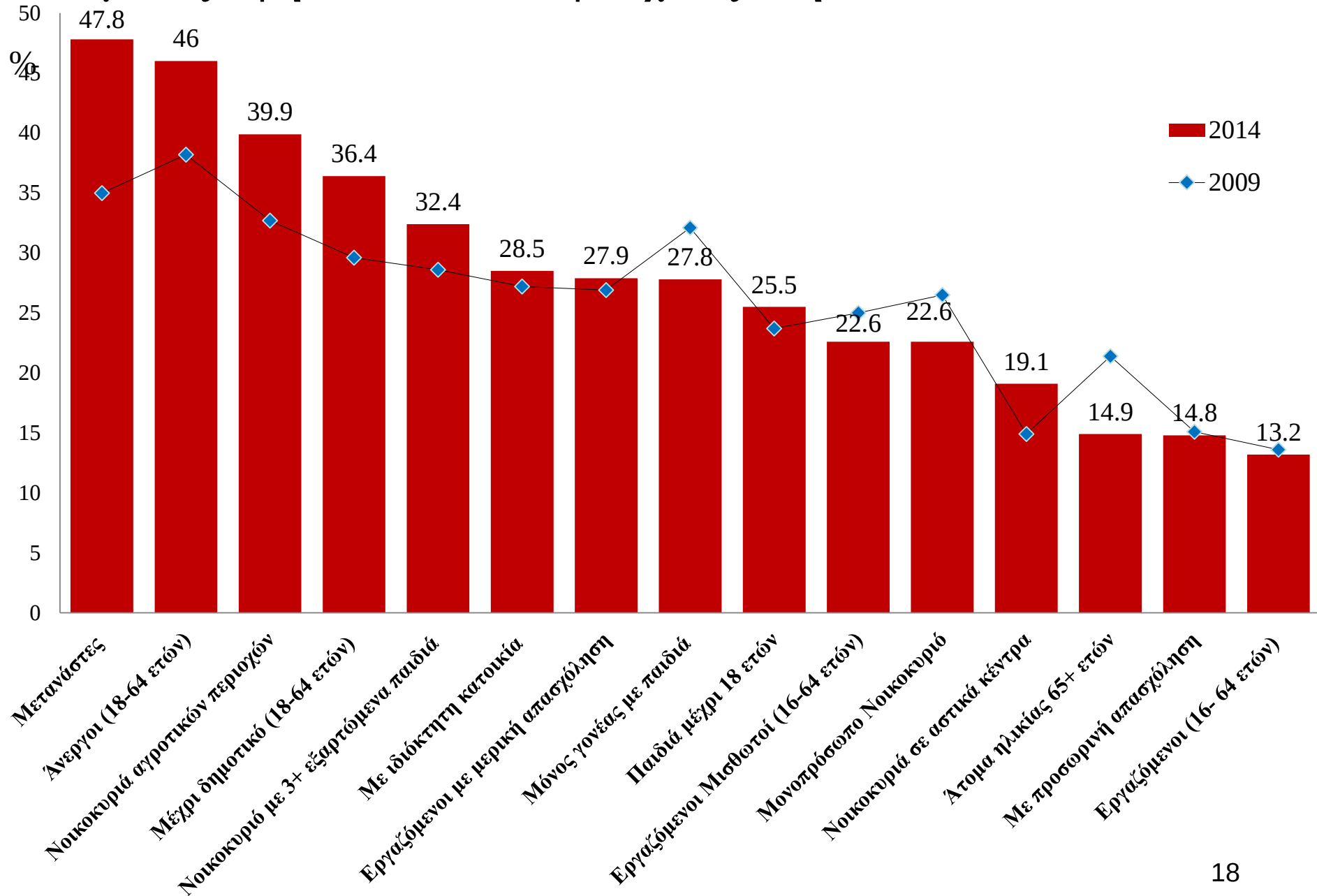
✓ Η οικογένεια αποτελεί τον κύριο φορέα ‘από- εμπορευματοποίησης’ όταν τα μέλη της βρίσκονται εκτός αγοράς εργασίας ή δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους για να διατηρήσουν το βιοτικό τους επίπεδο (Esping-Andersen 1987, σ. 86).

Επιλεγμένα στοιχεία: Σύνολο χώρας

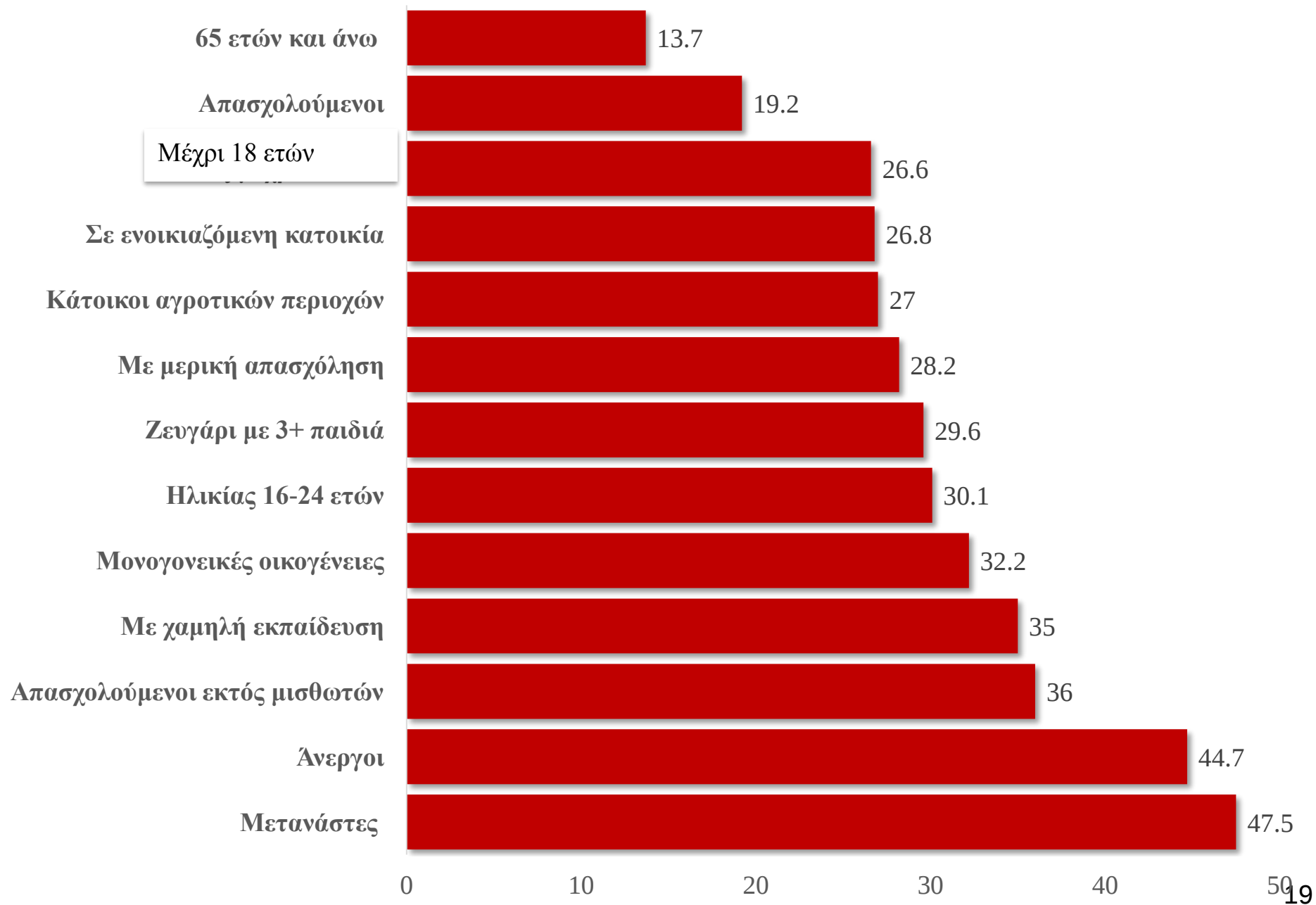
Κίνδυνος φτώχειας στις χώρες της ΕΕ, 2008-2015

Ομάδες υψηλού κινδύνου φτώχειας στην Ελλάδα, 2009-2014

Ομάδες υψηλού κινδύνου φτώχειας στην Ελλάδα, 2015

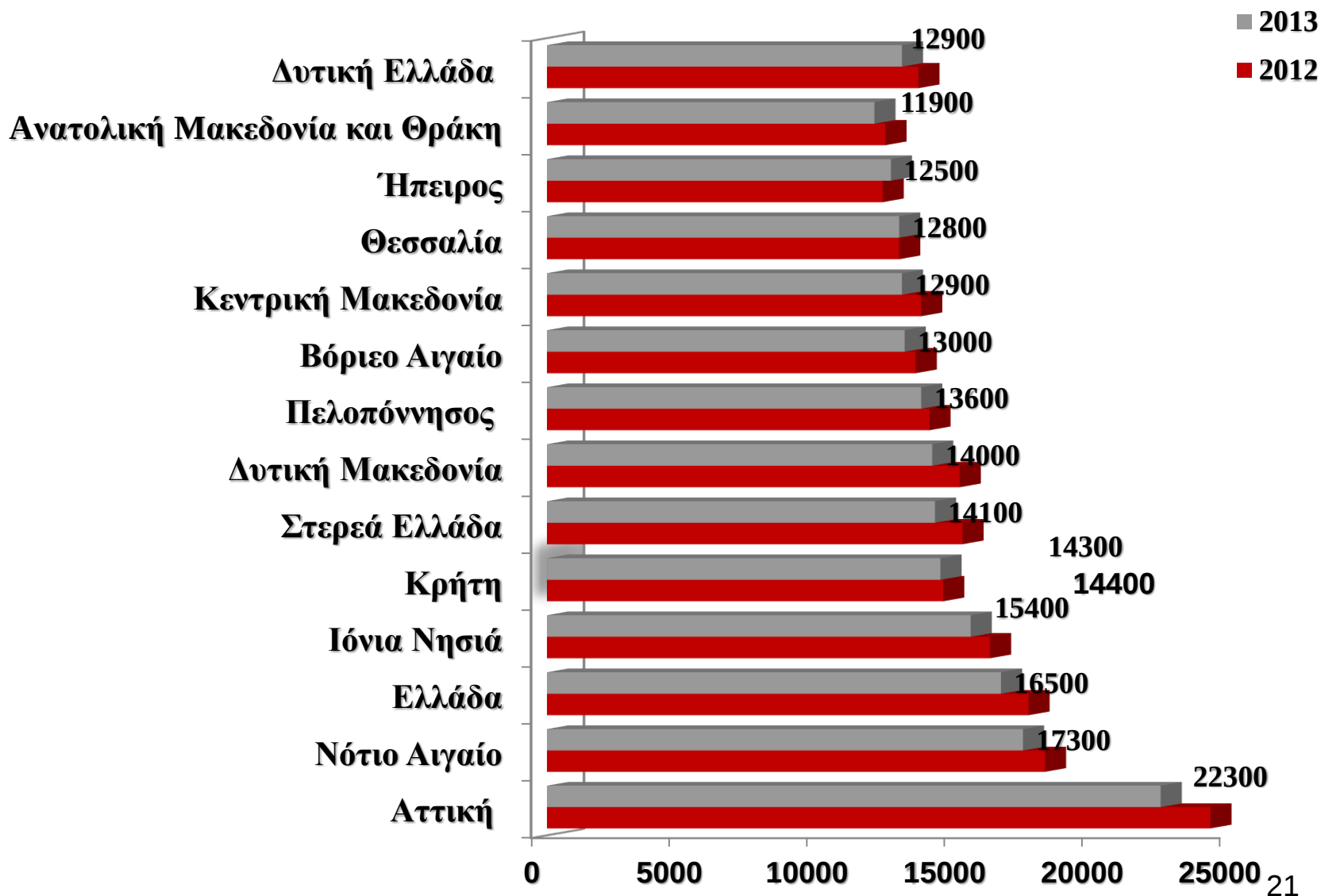

Τι γίνεται στην Κρήτη;

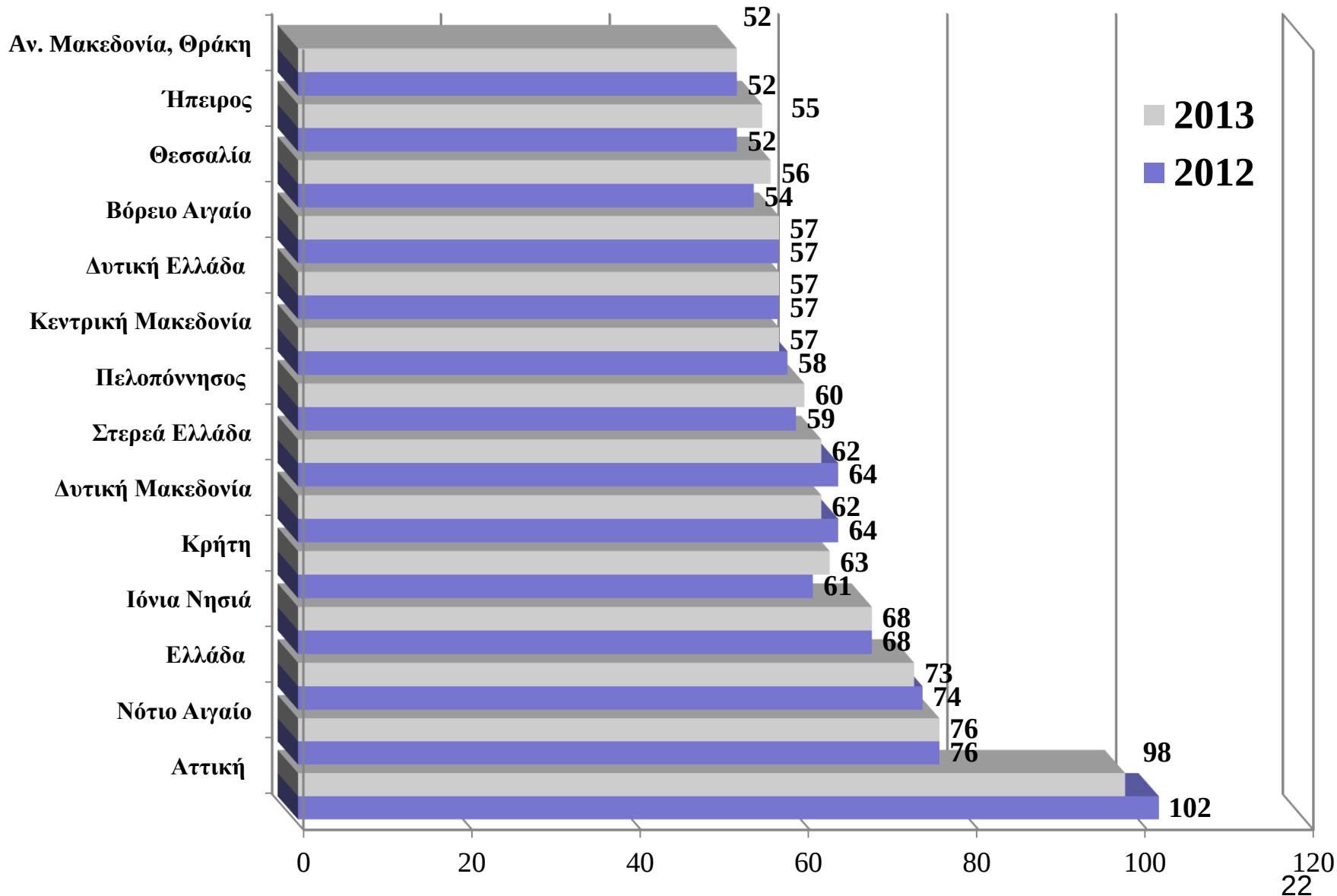
**Το κοινωνικό προφίλ της περιφέρειας
Κρήτης:**

**Επιλεγμένα στοιχεία για την περιφέρεια
και κατά Νομό**

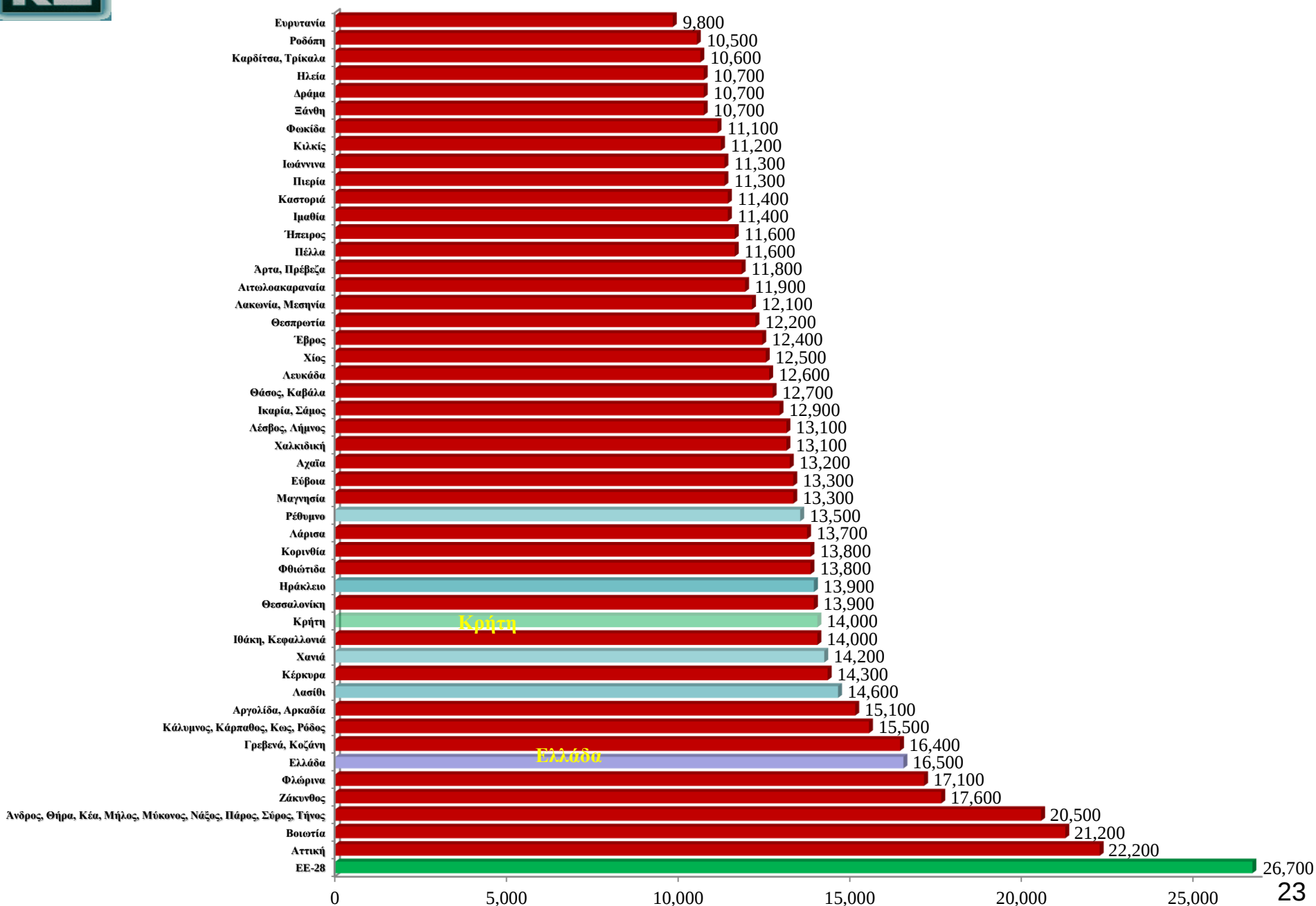
Κατά κεφαλήν ΑΕΠ, περιφέρειες 2012-2013

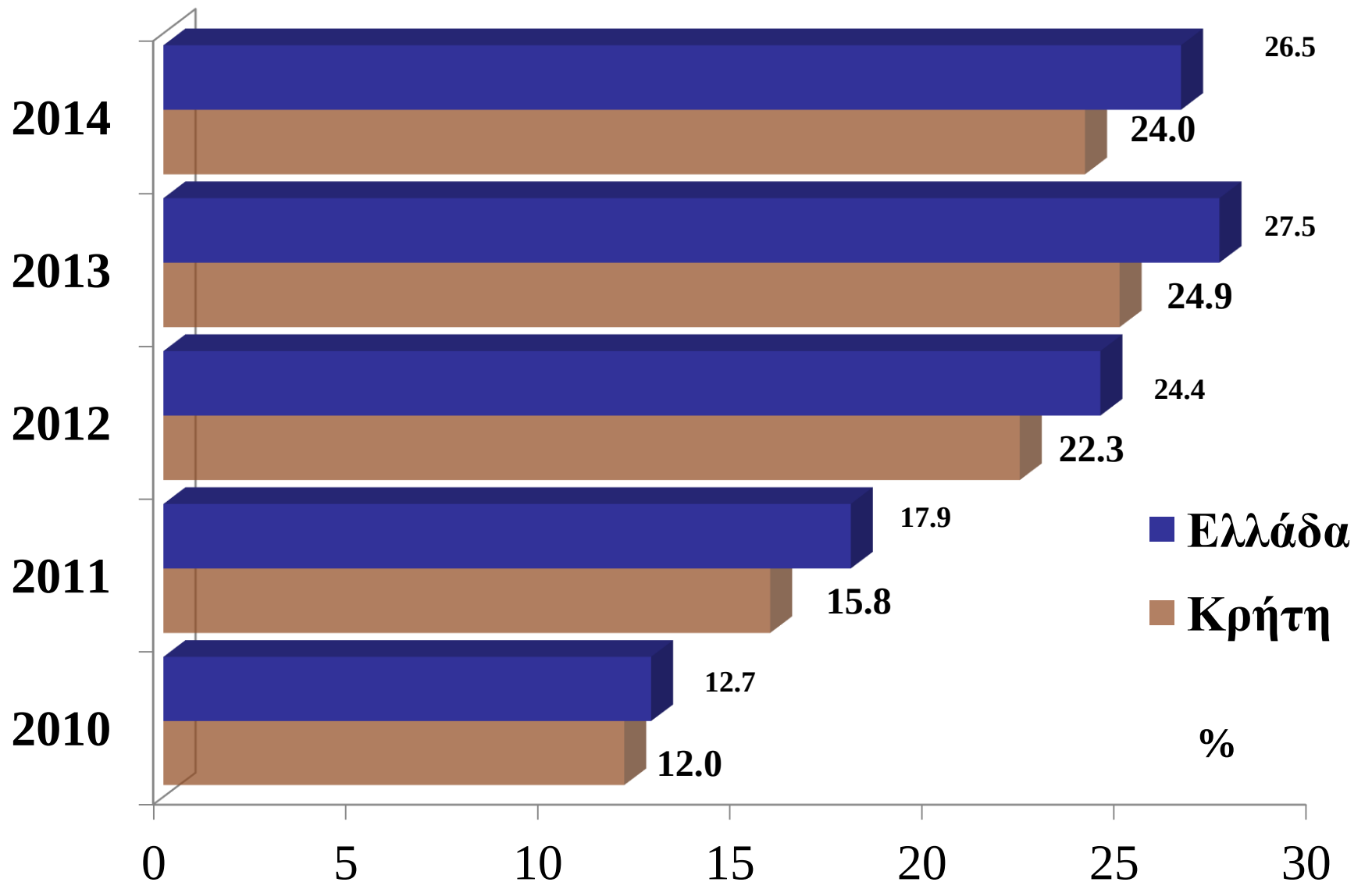
Κατάταξη ανάλογα με το ΑΕΠ της ΕΕ 28 (=100)

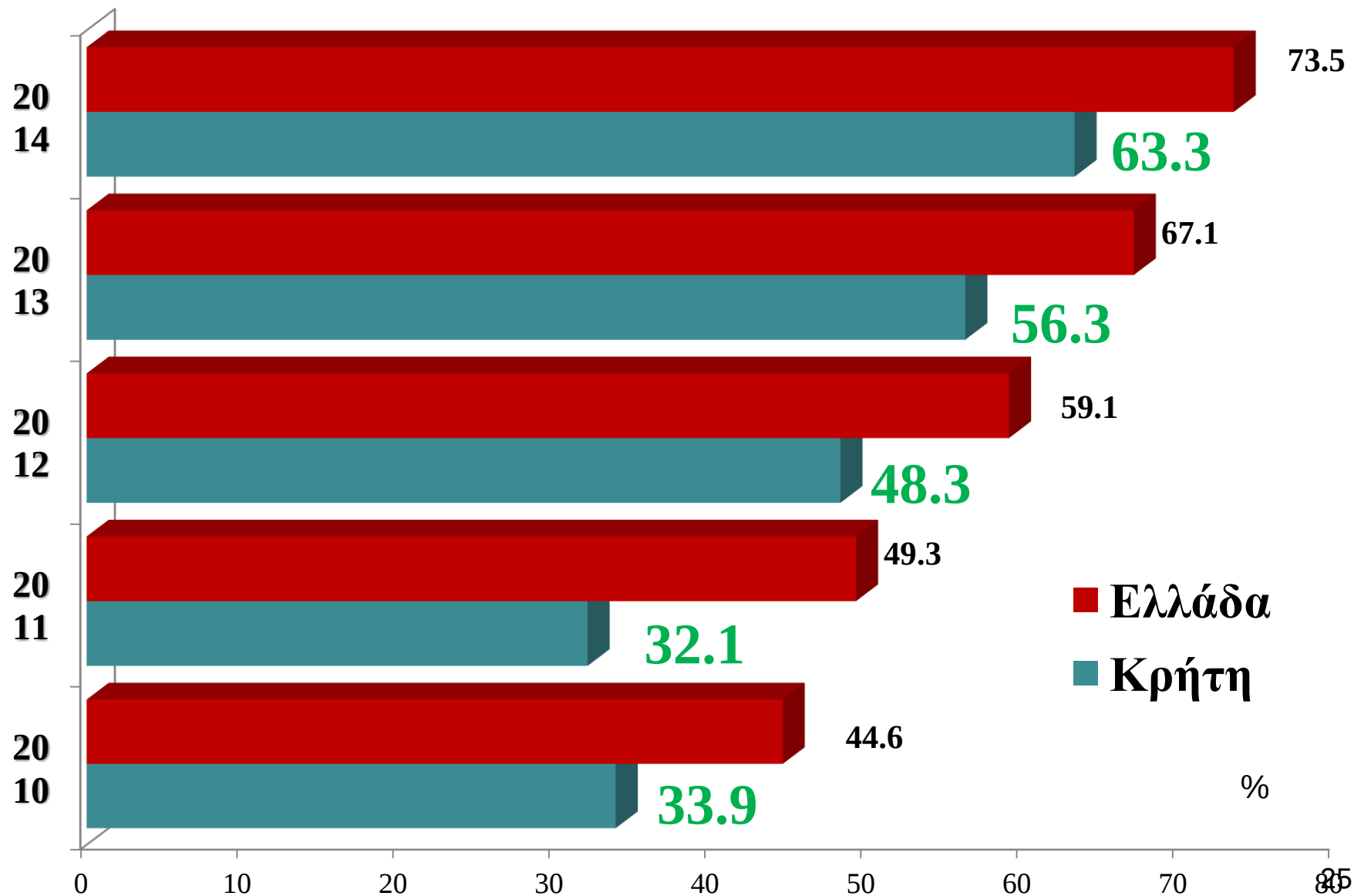
Κατά κεφαλήν ΑΕΠ στους Νομούς της χώρας, 2013

Ανεργία: Ελλάδα, Κρήτη, 2010-2014

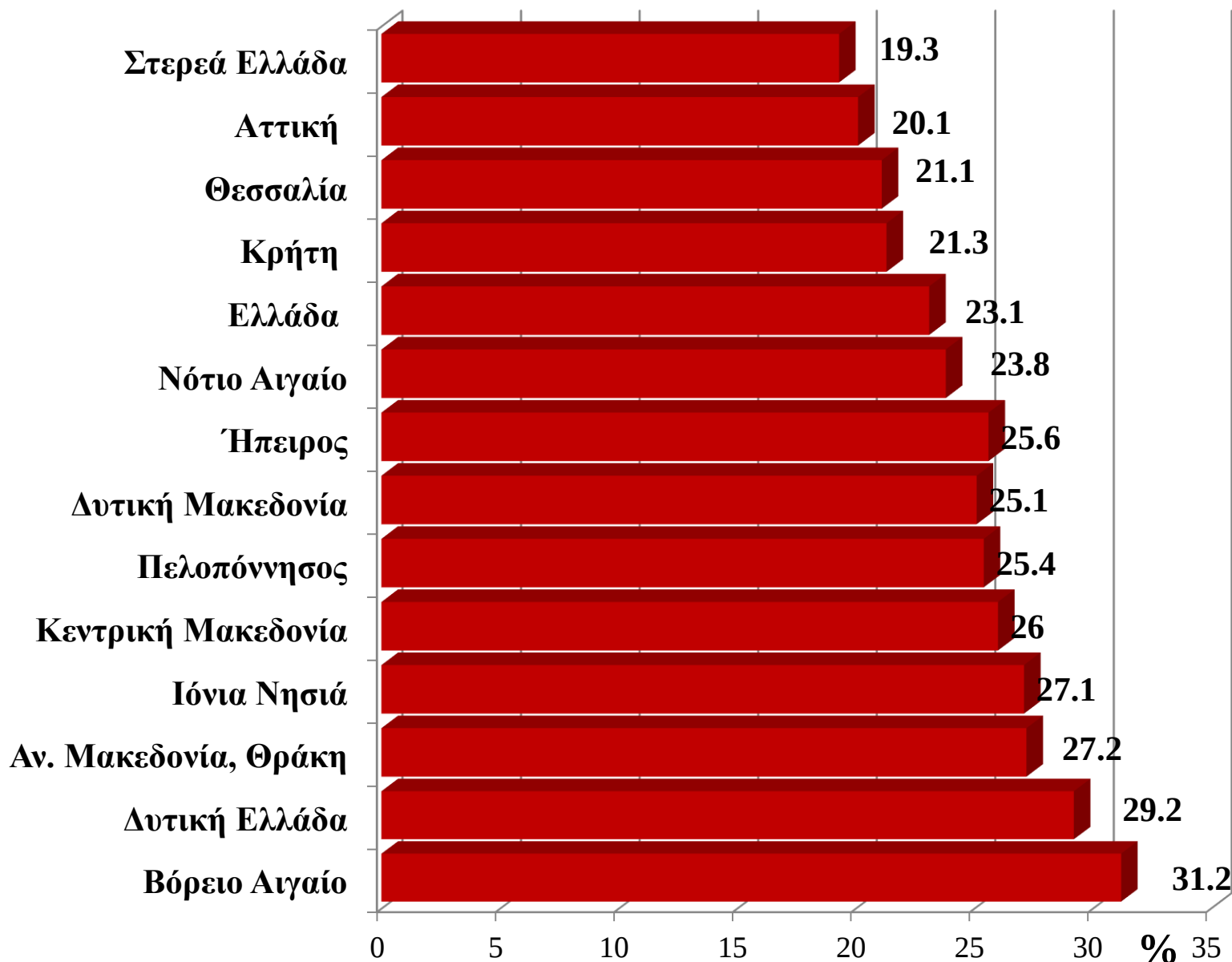
Μακροχρόνια ανεργία: Ελλάδα, Κρήτη, 2010-2014 (ως % συνολικής ανεργίας)

Κίνδυνος φτώχειας*

*Ιδιες εκτιμήσεις

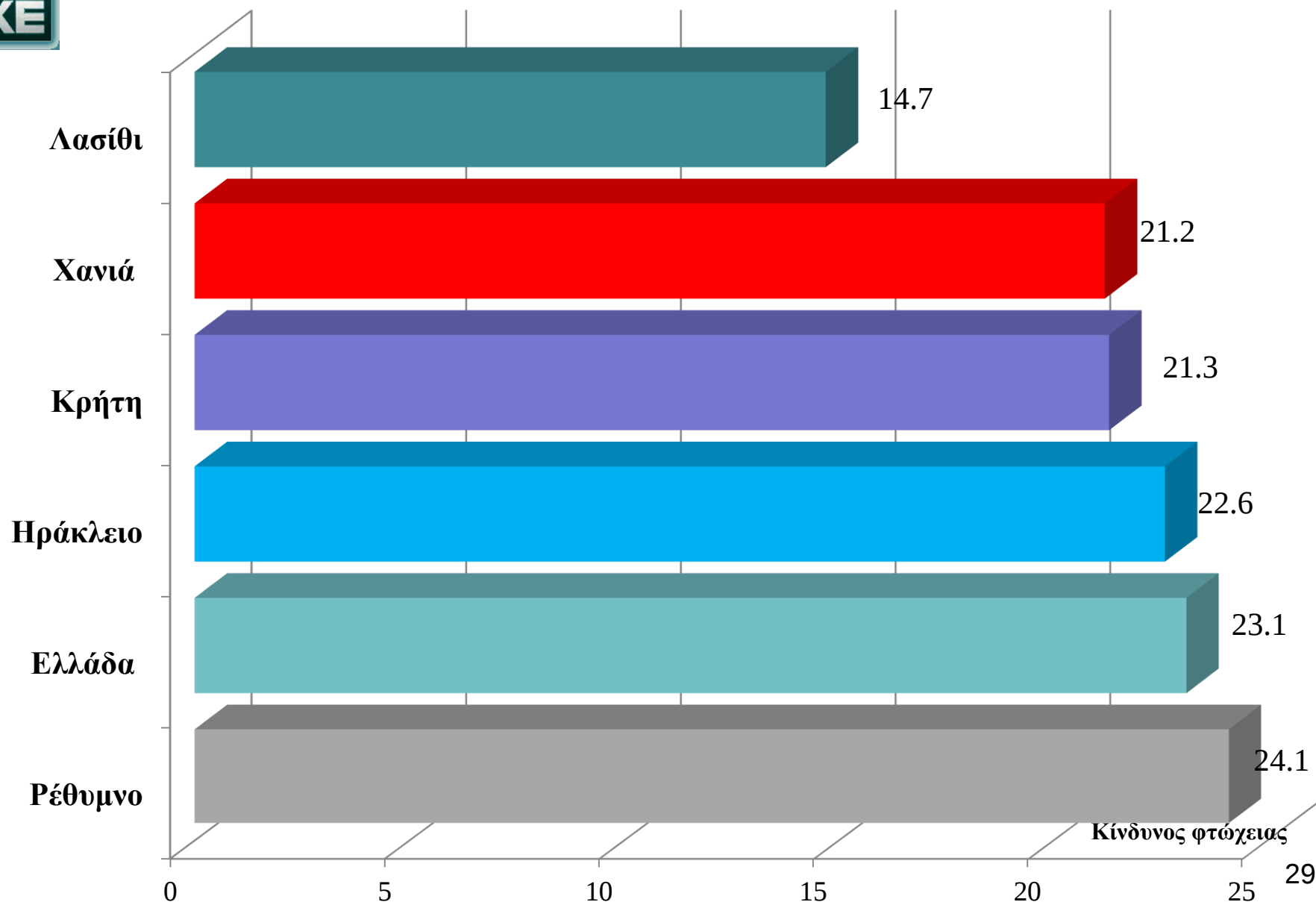
Ίδια εκτίμηση, κινδύνου φτώχειας 2013

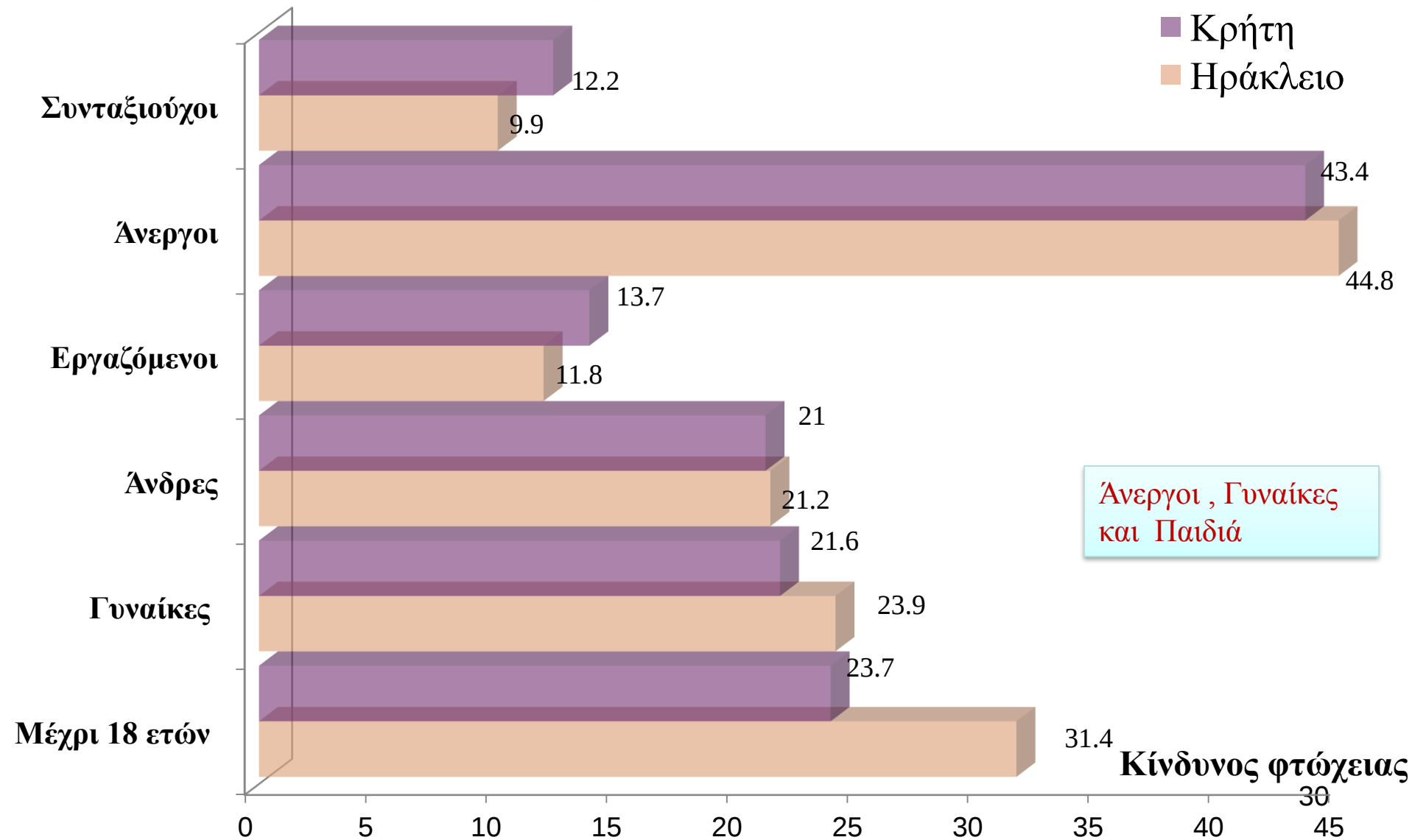
Κίνδυνος φτώχειας στις περιφέρειες της χώρας: 2003, 2013, 2014 (Ιδίες εκτιμήσεις)

Περιφέρειες και σύνολο χώρας	2003	2013	2014
Ιόνια Νησιά	24,1	27,1	35,3
Δυτική Ελλάδα	30,3	29,9	33,1
Νότιο Αιγαίο	25,7	23,8	28,0
Κρήτη	15,7	21,3	26,9
Βόρειο Αιγαίο	18,9	31,2	26,5
Κεντρική Μακεδονία	22,7	26,0	26,4
Ηπειρος	36,2	25,1	25,8
Θεσσαλία	26,0	21,1	25,6
Αν. Μακεδονία, Θράκη	32,2	27,2	25,0
Πελοπόννησος	29,0	25,4	24,3
Ελλάδα	21,0	23,1	22,1
Δυτική Μακεδονία	23,9	25,1	18,9
Στερεά Ελλάδα	29,3	19,3	16,4
Αττική	12,2	20,1	²⁸ 15,6

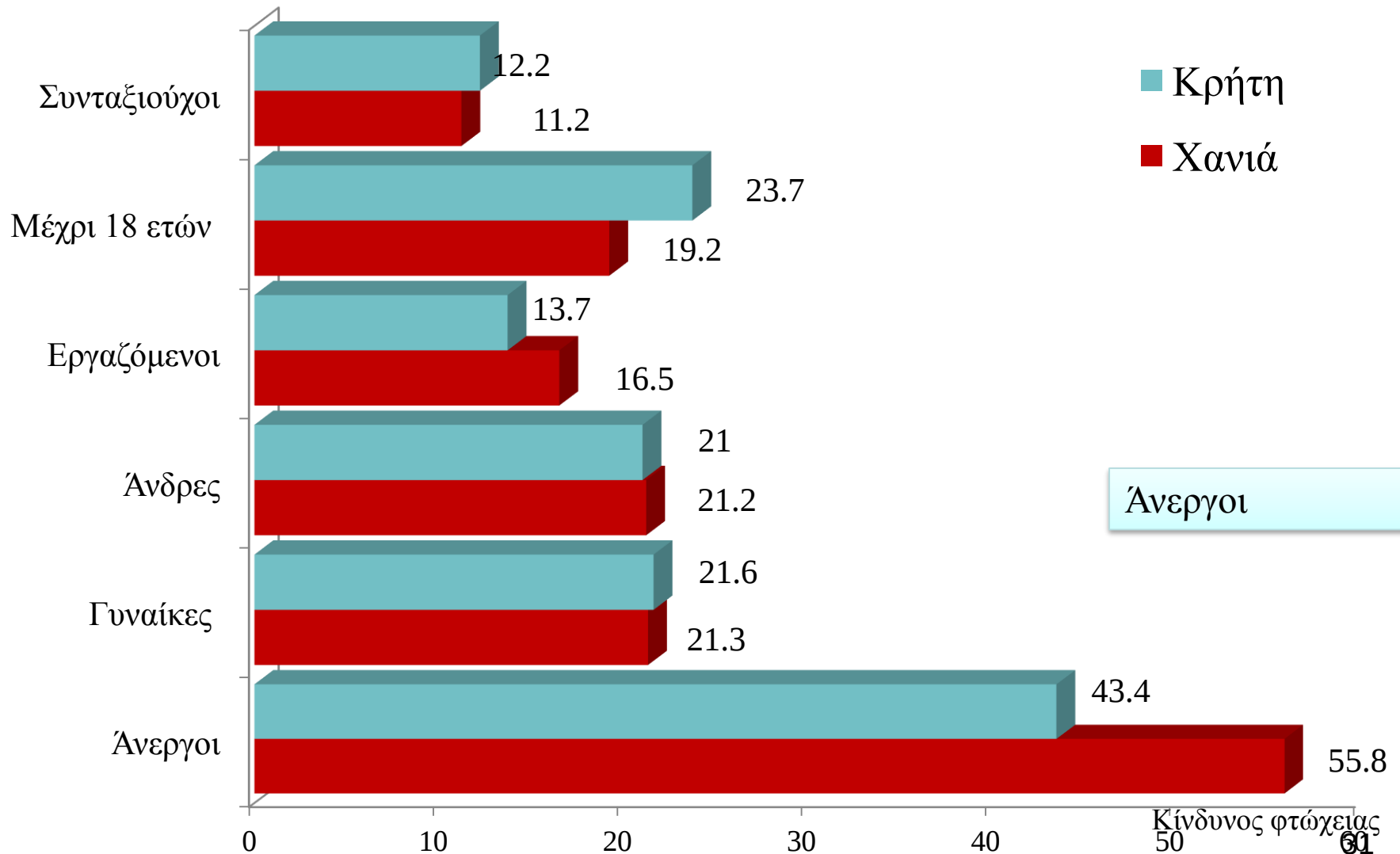
Κίνδυνος φτώχειας στην περιφέρεια και τους νομούς της Κρήτης, 2013 (Ιδίες εκτιμήσεις)

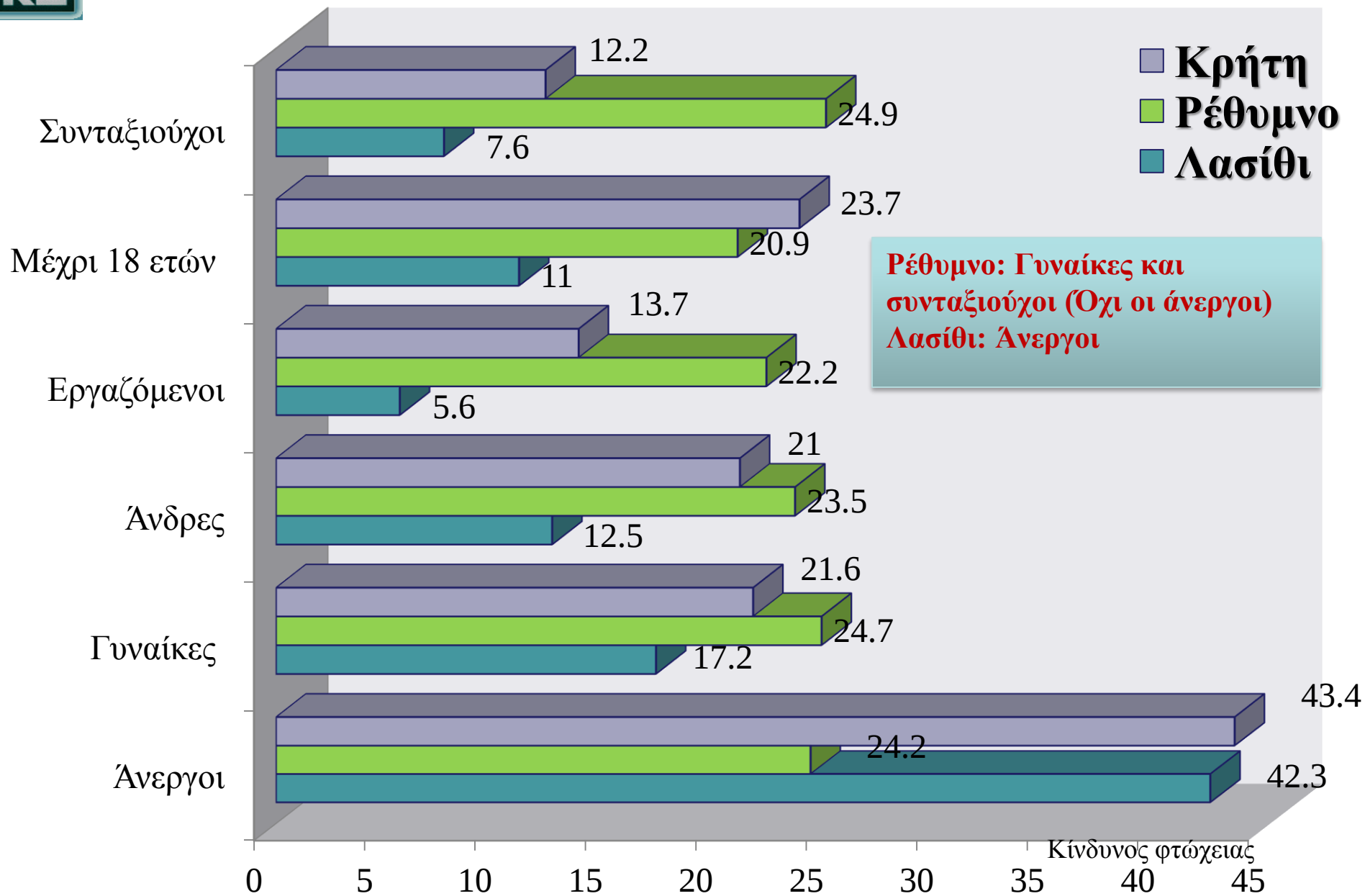
Κίνδυνος φτώχειας για επιλεγμένες κατηγορίες πληθυσμού: Κρήτη, Ηράκλειο, 2013 (Ιδίες εκτιμήσεις)

Κίνδυνος φτώχειας για επιλεγμένες κατηγορίες πληθυσμού: Κρήτη, Χανιά, 2013 (Ιδίες εκτιμήσεις)

Κίνδυνος φτώχειας για επιλεγμένες κατηγορίες πληθυσμού: Κρήτη, Ρέθυμνο, Λασιίθι, 2013 (Ιδίες εκτιμήσεις)

Ομάδες υψηλού κινδύνου φτώχειας. Νομοί και περιφέρεια Κρήτης 2013 (Ιδίες εκτιμήσεις)

Νομοί/ περιφέρεια	Μέχρι 18 ετών	Γυναίκες	Άνδρες	Εργαζόμενοι	Άνεργοι	Συνταξιούχοι
Ηράκλειο	31,4	23,9	21,2	11,8	44,8	9,9
Λασιίθι	11	17,2	12,5	5,6	42,3	7,6
Ρέθυμνο	20,9	24,7	23,5	22,2	24,2	24,9
Χανιά	19,2	21,3	21,2	16,5	55,8	11,2
Κρήτη	23,7	21,6	21	13,7	43,4	12,2

Μερικά συμπεράσματα

- Η περιφέρεια Κρήτης κατατάσσεται στην τέταρτη θέση μεταξύ των περιφερειών, με κριτήριο το κκ ΑΕΠ (Αττική, Νότιο Αιγαίο, Ελλάδα, Ιόνια Νησιά).
- Σε γενικές γραμμές το ΑΕΠ είναι χαμηλότερο από ότι ο Μέσος Όρος στην ΕΕ 28.
- Η ανεργία και κυρίως η μακροχρόνια ανεργία συνιστούν παράγοντες άμεσης προτεραιότητας στην περιφέρεια.
- Στο Ρέθυμνο (24,1 %) και στο Ηράκλειο (22,6%) καταγράφεται ο υψηλότερος κίνδυνος φτώχειας
- Ομάδες υψηλού κινδύνου συνιστούν οι άνεργοι/ μακροχρόνια άνεργοι, τα παιδιά και οι εργαζόμενοι φτωχοί

Μερικά συμπεράσματα (συνέχεια)

Η Κρήτη αντιμετωπίζει αντίστοιχα προβλήματα όπως το σύνολο της χώρας με διαφοροποιήσεις όμως σε επίπεδο Νομού:

- Το Ηράκλειο αντιμετωπίζουν υψηλό κίνδυνο φτώχειας τα παιδιά, οι γυναίκες και οι άνεργοι
- Τα Χανιά έχουν πρόβλημα με τους άνεργους (55,8% είναι φτωχοί)
- Ρέθυμνο: Γυναίκες και συνταξιούχοι (όχι οι άνεργοι)
- Λασιίθι: Άνεργοι

Αντί επιλόγου, μια πρόκληση

- Συστήματα πρόνοιας και αστική διακυβέρνηση: Η γεωγραφική επιλεκτικότητα ως πρόκληση για την καταπολέμηση της αστικής φτώχειας στην Ελλάδα και τις χώρες της Νότιας Ευρώπης

Η αστική συγκέντρωση της φτώχειας και η τοπικοποίηση των συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας

Η συγκέντρωση της φτώχειας σε ορισμένες περιοχές μέσα στις μεγάλες πόλεις, ακόμα και στις πλουσιότερες κοινωνίες, έκανε πιο ορατό το πρόβλημα της αστικής φτώχειας και έχει οδηγήσει στην εμφάνιση νέων μορφών παρέμβασης με στόχο την εξάλειψη «θυλάκων φτώχειας» (“pockets of poverty”).

Η ‘πίεση’ λόγω της κρίσης και η δημοσιονομική προσαρμογή ‘ευνόησε’ την στόχευση πολιτικών προς τις φτωχές κοινότητες. Έτσι μαζί με την ‘κοινωνική επιλεκτικότητα’ προστίθεται τώρα η «**γεωγραφική στόχευση και επιλεκτικότητα**» που αντιπροσωπεύει μια σημαντική τάση στην κρατική παρέμβαση πολλών χωρών.

Τι χρειάζεται;

Τοπικοποίηση των συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας η οποία ότι είναι πιο αποτελεσματική, πιο συμμετοχική (δημοκρατική) και πιο βιώσιμη (Andreotti, Mingione, Polizzi 2012).

Η τοπικοποίηση αποτελεί ένα σύνολο διασυνδεδεμένων πολιτικών που ενισχύουν δρώντες/ φορείς σε τοπικό επίπεδο. Παρέχει ένα οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο όπου μπορεί να επαναπροσδιοριστεί η τοπική οικονομία.

Σχετίζεται με τις δυνατότητες επίτευξης μεγαλύτερης συνοχής, μείωση της φτώχειας και των ανισοτήτων, βελτίωση της ποιότητας ζωής, καλύτερες υπηρεσίες πρόνοιας, προστασία περιβάλλοντος και αίσθημα της ασφάλειας.

Αποτελεί την ουσιαστική αντίθεση στην παγκοσμιοποίηση. Δεν δίνει έμφαση στον ανταγωνισμό, αλλά στο πλεονέκτημα της συνεργασίας, της αλληλεγγύης και της ισότητας.

Είναι μια εφικτή λύση για τη χώρα μας; Η απάντηση είναι «εξαρτάται»

Μοντέλα αστικής διακυβέρνησης

	Πελατειακό	Συντεχνιακό	Διοικητικό	Πλουραριστικό	Λαϊκίστικο
Σχέσεις διακυβέρνησης	Εξατομικευμένες, εξειδικευμένες ανταλλαγές	Διαπραγματεύς η αποκλεισμού	Τυπική, γραφειοκρατική ή συμβατική	Μεσιτική ή διαμεσολαβητική μεταξύ ανταγωνιστικών συμφερόντων	Ενταξιακή συναίνεση
Λογική διακυβέρνησης	Αμοιβαιότητα	Ανάπτυξη συναίνεσης	Επίσημη λήψη απόφασης	Συγκρουσιακή διοίκηση	Κινητοποίηση δημοφιλούς πολιτικής υποστήριξης και ηγέτες κοινοτικών/ τοπικών κινημάτων
Βασικοί δρώντες στη λήψης απόφασης	Πολιτικοί και πελάτες	Πολιτικοί και άλλοι ισχυροί ηγέτες	Πολιτικοί και δημόσιοι λειτουργοί	Πολιτικοί και οργανωμένα συμφέροντα	
Πολιτικοί στόχοι	Υλικοί	Σκοπιμότητα	Υλικοί	Σκοπιμότητα	Συμβολικοί

Ευχαριστώ για τη προσοχή σας!!!!